

Самийдулла Аббазов

МЕКТЕПТЕ
БАЙРАМ

Сағиידулла Аббазов

**МЕКТЕПТЕ
БАЙРАМ**

Мектепке шекелги хал
китми мектеп жасындағы
балалар үшін

Нөкис
“Қарақалпақстан”
1987

84 карак 7
А 15

Аббазов С. Мектепте байрам: Косық-
лар, жаңылтпаштар, жумбақтар, ер-
тек-поэмалар. — Нөкис: Қарақалпақстан,
1987. — 52 б. сүуретли.

Автордың „Мектепте байрам“ кітабына соңғы жыл-
ларда жазылған қосықтары, жаңылтпаштары, жумбақтары,
сондай-ақ балаларға нұрат болатутын ертект—поэмалары да
енгізілген.

Бұл топлам мектепке шекемги балалар хәм мектеп
оқыушлары үшін ғана емес, ал оның тәрбияшы хәм му-
ғаллим, ата-аналарға да пайдалы тәрептери бар.

Рецензентлер: Т. Сейтжанов,
Қ. Жуманиязов,
Д. Қожықбаев,
Ж. Хошаниязов,
Д. Сейтжанов

А 4803010000—123
М 357 (04) 87 42 87

© „Қарақалпақстан“ баспаени, 1987.

Косыклар

ХОШ-ХОШ БАҚШАМ, ХОШ БАҚШАМ

Тәрбияшы ана болып,
Мен бахытлы бала болып.
Еркін өстим; еркеледим,
Кушағыңда тасып-толып.

Хош-хош бақшам, хош бақшам,
Умытпайман хеш қашан.

Жүзим жарқын, жайнадым мен,
Мийрим қанып ойнадым мен,
Тәлим беріп тәрбияшым,
Тилим шығып сайрадым мен.

Хош-хош бақшам, хош бақшам,
Умытпайман хеш қашан.

Сеннен қанат қомлап алдым,
Мектебиме жоллама алдым,
Толып оқыу жасына мен,
Кушағыңнан кетіп қалдым.

Хош-хош бақшам, хош бақшам,
Умытпайман хеш қашан.

Хош-хош мениң меҳрибаным,
Тәрбияшым—қәдирланым,
Хош-хош бақшам, хош бақшам,
Умытпайман хеш қашан.

Хош-хош бақшам, хош бақшам,
Умытпайман хеш қашан.

АЙТЫП КЕТТИ ҮМИТХАН

Балалардың сонша жыл,
Тәрбия алған бақшасы.
Есинен сирә шықпас бул,
Хәтте оның пахсасы.

Жасы толған хәр бала,
Мектепке алар жоллама,
Қарай берер артына,
Кеткиси келмей сонда да.

Кеше ғана хошласып,
Кетип еди Үмитхан,
Келди бүгін алжасып,
Хошласқанын ұмытқан.

Сорады да кеширим,
Қайтып кетти Үмитхан.
Алжасып бунда келгенин,
Айтып кетти Үмитхан.

ЕНДИ МЕН ДЕ АЙТАМАН

Мақсет етип Рая,
Мектепке быйыл барыұды,
Таярлық көріп өзінше,
Салып атыр қарыұды.

Ерке болып жасында,
Айта алмайды „Р“ ды ол.
Билдиргиси келмейди,
Басқаға усы сырды ол.

„Ыйая“, дейди атын да,
— „С“ де?—десең— „Ш“ лейди.
Бәри онын ядында,
Усыннан ууайым жейди.

Қапталында үйинин,
Кеше кеште тур еди.
Күшиги келип „Р-р“ деди
Пышығы келип „Мыр“ деди.

Буны көріп Рая,
Шақалақлап күледі.
— Кыйын хәрип, қара-я,
Булар қалай биледи?!

Хайран калып қыз бирден,
— Айтын,— деди— қайтадан?
Қаламан ба, сизлерден.
Енди мен де айтаман!

АПАМ ПЫШЫҚ ӘКЕЛДИ

Апам кеше коңсыдан,
Ала пышық әкелди.
Кип-кишкене, дым сулы,
Баба пышық әкелди.

Болмасын үйде тышқан деп,
Сол пышықты сақладық.
Шетки жайға жиберип,
Изинен әсте бақладық.

Урды өзін куўысқа,
Болды уллы-патырлы.
Карады да тум-тусқа,
Шетирек барып отырды.

Көз жиберип узақтан,
Жуўырып бардым қасына.
Минип алған бир тышқан,
Пышығымның басына.

Апамның да кеўили,
Пышығымнан суўыпты.
—Көрдим,—кеше дейди ол.
Тышқанлар буны куўыпты.

Хәммемиз саган наразы,
Пышығым буны аңла сен!
Тышқаннан болып гәрезли,
Көп күлкіге қалма сен.

КЕМПИР АПАМ ҚАНТ КӨРСЕ

Кемпир апам қант көрсе,
Жасырады жүреді.
—Жей бермең!—деп бизлерге.
Бақырады жүреді.

—Мазалы—деп көп жесен,
Тис қалмайды тисиңнен,
Тисим пүтин болсын десен,
Шығарма,—дейди,—есиңнен.

Үкем сонда кемпирге:
—Расынды айт,—деди.
Өзиңнің неге тисиң жоқ,
Жей бердин бе қант?—деди.

Күлип қойды апам да;
—Дурыс қызым, сөзиң,—деп,—
„Зыяны бар—деп айтпалы,—
Кемпиримиз бизиң“, деп.—

Соның ушын мен қантты,
Нан орнына жегенмен,
Базда ишпей аўқатты,
„Қант таўып бер“ дегенмен.

Ауырып-сызлап тислерім,
Мазам болмай көп жаттым.
Зиянын оның билдим де,
Қант жемеске серт айттым.

—Апа,—деди, Гүлнара,—
Сорау берсем бола ма?
Күнде емес, күнара,
Азырақ жесем бола ма?

—Жегиң келсе азырақ,
Берейин қызым хәзир-ақ.
Қантты қуры жей берме,
Тек шай менен иш бирақ.

Қант жегиси келгени,—
Гүлнара:—апа, шай,—дейди,
—Қызымның шайды ишкени,
Қант ушын-ау, пай,—дейди.

Кемпир менен ақлығы,
Бул сырды жақсы биледи.
Түсинисип бир-бирин,
Биледи де күледі.

МЕН АТАМДАЙ БОЛАЖАҚПАН

Жап бойында қатар гүжим,
Бир жағында өскен жүзим,
Еккен буны атам бизиң,
Мен атамдай болажақпан.

Саясынан ләззет тапкан,
Мийуасының дәмин татқан,
Атама көп алғыс айтқан,
Мен де алғыс алажақпан.

Шебер дийхан болган атам,
Жер кәдирин билген қатаң,
Мийнет етсең сүйер Ұатан,
Мен де дийхан болажақпан.

Иси менен данқ қалдырған,
Хәули-хәрем, бағ қалдырған,
Көргенлерди таң қалдырған,
Мен атамдай болажақпан.

ТОПҚА ӨКПЕЛЕҰ

Ойын-ойын, көп ойын,
Ең қызығы топ ойын,
Ойнайгойсақ топ пенен,
Сирә бизге жок тойым.

Секиремиз, шабамыз,
Умытып гейде тамақты.
Аз қалады уақтымыз,
Таярлауға сабақты.

Сол жерине қапамыз,
Тобымыз бизге кой демес.
Шақырмаса папамыз,
Үйге қайтыу ойда емес.

Домалап кетсе тобымыз,
Өзинше кейин қайтпайды.
Бәрха бирге жүрсек те,
Пайдамызды айтпайды.

ГҮЛШИ ҚЫЗ

Гүлараны дослары,
Айтысады: Гүлши қыз,
Гүллер болса жадырап,
Деп тургандай „келши қыз!“.

Есигиниң алдына,
Гүл егеди Гүлара.
Азық берип гүллерге,
Суў себеди Гүлара.

Гүлдер менен бирдей болып,
Ойнап жүрер Гүлара.
Гүл ишинде гүлдей болып,
Жайнап жүрер Гүлара.

Айтар гүллер; „Гүлши қыз,
Арамызда жүрши қыз,
Өзимизге усайсаң,
Тез-тез бизге келши қыз!..“

НАН

(Кижкенелер ушын қосық)

Мол болсын нанымыз,
Нан менен жанымыз.
Болмаса нанымыз,
Қыйынғой қалымыз.

Аналар ойлайды,
Аталар ойлайды.
Биз ушын, нан ушын,
Мийнетин сыйлайды.

Саў болсын атамыз,
Саў болсын анамыз,
Нан ушын тер төккен,
Меҳрибанғанамыз.

Нанлардың усағын,
Дәнлердің масағын
Түсирмеймиз дым-дым,
Бул сөзимиз шын-шын.

ШӘМШЕТ ДЕГЕН БАЛА БАР

Шәмшет деген бала бар,
Иренжир оған балалар,
Еки қыңыр бар десе
Бирлигине саналар.

Алдырмайды Шәмшет шаш,
Кир болады соннан бас,
Жасар шаштың астында,
Самал тиймей маңлай, қас.

Уйпаланып турады.
Көринбейди қулағы,
Шашын көрсе Шәмшеттің
Кашар үркіп ылағы.

БАСЛАРЫ ТЕРИС ҚАРАСҚАН

Ботинка бар Муратта,
Өзине жүдә жарасқан.
Кийип шыкса, бірақта
Баслары терис қарасқан.

—Ботинкам мениң жәп-жаңа,—
Деп кийеди Муратжан.
Умытып кетип ол және,
Шеп кийеди Муратжан.

БИРИН БИРИ ҚЫЙМАЙДЫ

Жууырып кетсе пышығым,
Қууып кетер күшигим.
Екеуиниң ойнауы—
Мениң ушын қызық дым.

Ашыуға минип алысар,
Айқасып ауыз салысар.
Бири қашып, бири қууып,
Әдеуір жерге барысар.

Екеуи усылай ойнайды,
„Кой“ — десен де коймайды,
Тислейжак болып турса да,
Бирин-бири қыймайды.

КӨП ОЙЛАНЫП ҚАЛАДЫ

Султан еле кишкене,
Ойламайды дөштене
— Кайсы, — десен, — он қолың?
Көрсетер анық — деп: „минс“

— Кайсы, — десен, — шеп қолың?
Көп ойланып қалады.
Сорауға жууап берсемай,
Дым қыйланып қалады.

— Жоқ ғой сенин көп қолың,
Ойлан ба?! — деймиз Султанға, —
Белгили болса он қолың.
Қалған қолың шеп қол-дә!

КЕМПИР, ҒАРРЫ ХӘМ АҚЛЫҚЛАР

Кемпир-ғарры кеули хош,
Алпыс-жетпис жасында.
Жүрегінде таскын йош,
Ақлықлары қасында.

Ойындарды көрели.
Балалары қызыққан
Араласып жүреді,
Шетте калмай қызықтан.

Айдаған боп машина,
Ақлығы: „дө-ө-өт, дө-ө-өт“ дейди.
— Жүрежакпан алдыға,
Ата, былай кет, — дейди.

Бир баласы гүр-гүрлеп,
— „Тракторман“ мен! — дейди.
„Кемпир апам келсин“ деп,
Қарап турман мен, — дейди.

Көктен ұшса самолет,
Қол былғар бири бақырып:
— Ата, үйдин қасына
Түсир-дейди, — шақырып!

Бир ақлығы томпаңлап;
— Поезды таяр еттик, — дер. —
— Кәлеушилер, келиндер, —
Москваға кеттик! — дер.

Ақлықлар айтса жан бар ма,
Бәрін бәржай етеди
Қосылып гейде оларға,
Бирге ойнап кетеди.

Кемпир-ғарры ақлықты.
„Шийринлерден шийрин“ дер,
„Сонын ұшын удайы
Арта берер мийрим,“ дер

МЕКТЕПТЕ БАЙРАМ

Қолымда дәптер, кәлемим,
Мектепке койған кәдемим,
Устазға тунғыш сәлемим,
Умытылмас дөш менин,
Өмиримдеги салтанат,
Жүректе қалар болып яд,
Хәм үйимде, хәм мектепте байрам бул.

Жаздың соңғы түнинде,
Қууаныш толып үйиме,
Қарап қасы-қабағыма,
Жәмлесип бәри жаныма,
Үлкен-киши тууысканым,
Күткен күн сентябрь танын,
Хәм үйимде, хәм мектепте байрам бул.

Толғанда оқыу жасына,
Түрли қыял басымда,
Цәукилдеп соғып жүрегим,
Мардһыйп кәдем басқаным,
Ана-мектеп есигин,
Биринши рет ашқаным,
Хәм үйимде, хәм мектепте байрам бул.

Сол биринши коңыраўдың
Шыңғырлысын тыңлауым,
Устазым айтқан сөзлердің,
Мәнисин азлап аңлауым,
Өниримде жайнап жулдызшам,
Октябрыт болыуым,
Хәм үйимде, хәм мектепте байрам бул.

Иске асып шийрин әрманым,
Түсиниң уллы дослықтың,
Парқына мениң барғаным,
Қуыт менен оқып сабақты,
Жақсы баға алғаным,
Класста үлги болғаным,
Хәм мектепте, хәм үйимде байрам бул.

ОКТАБРЫТЛАР КИМЛЕР ОЛАР?

Иси менен сөзиниң,
Бирлиги беккем полаттан,
Қырағылығы көзиниң,
Өткен ауыр сынақтан,
Қыйындықтан қашпайтуғын,
Жақсы иске баслайтуғын,
Ертенги пионерлер олар,
Октябрытлар мине солар.

Меҳрибан кен пейилли,
Оқыуда жүдә зейинли,
Мектебин сүйип бақлаган,
Тазалығын сақлаган,
Үлкенлерди хұрметлеген,
Жасы үлкенім—жаным деген,
Мине сондай балалар,
Октябрыт бола алар.

Сүттен де ақ жүреги,
Жақсылық бәрқа тилеги,
Жек көреді жалғанды,
Айтады тек болғанды,
Хакыйқатты корғауға,
Мудамы таяр турады,
Мине сондай балалар,
Октябрыт бола алар.

Бир-бири менен дос болса,
Жүректе мудар йош болса,
Көп оқыса, салса сүүрет,
Шын жолдасы болса мийнет,
Косық айтып, ойын ойнап,
Удайы ўақты хош болса,
Тек ғана сондай балалар,
Октябрыт бола алар.

ЯДЫҢДА ТУТ ЖАН БАЛАМ

Ядыңда тут жан балам,
Дүньяда уллы нан балам,
„Наннан уллы бар„ десе,
Бул гәп шийки—қам балам.

Нан бар екен—өмир бар,
Нан болмаса өмир тар,
Айтып кеткен бабалар,
Тислем нанға болып зар:

— „Алтын, гүмис—тас деген,
Арпа бийдай—ас деген“,
Нан кәдирине жетпеген,
Барып тұрған пәс деген.

Мәнисине қараңлар,
Билмесеңлер сораңлар,
Нан халықтың байлығы,
Дөретер мәрт адамлар.

Жумсар олар бар күшин,
Биз жейтуғын нан ушын
Нан мийнеттин жемиси,
Ол мазалы сол ушын.

Кәстерлесек биз нанды,
Алғыс айтып мың санлы,
Хұрметлеген боламыз,
Нан авторы—инсанды.

ТАЗАЛЫҚ БОЛЫП САЙЛАНДЫМ

Азада келип мектептен,
Сумкасын үйге таслады,
Үкелерін шақырып,
Өзінше жұмыс баслады.

Дизин койды катара,
Улзада, Улжан, Абатты
Хәр бирине дара-дара;
Аударалы дыққатты.

Хәммесинин көріп қолын,
— Не деген кир, өскен тырнақ,
Деди, — енди таза болын, —
Тырнақты тез керек алмақ.

Шаң болыпты шашларыңыз,
Уйпа-жуйпа, қарап көрің.
Ауырмайды басларыңыз,
Күнде бір ұақ жууып жүрің.

Күліп еди Абат оған, —
— Кой — деди ол — ойыныңды —
Кирлеп кеткен жүдә жаман,
Кара, қулақ-мойыныңды.

— Барыңлар, — деди Азада, —
Бүгін мәулет беремен.
Үстіңіз кир ме, таза ма,
Ертең және көремен.

Қызының бул исине,
Нәзер салды анасы,
„Тәуірғой,“ деп ишинен,
Кууанды жүрек ханасы.

Анасы айтты: — Кууандым,
Кемиси жоқ дым, хасла.
Буны қалай ойландың?
Азада айтты: — класста,
Тазалық болып сайландым.
— Рас па, жаным, рас па?
Қызым сеннен айландым:

— Ақыры бизің Азада,
Таза десен, таза дә!

КУУАТТЫҢ ҚОС ТЕРЕГИ

Анық еки жыл толды,
Жаң бар еди кескен жолды,
Жағалатып сол жапты,
Билмеймен қайдан тапты,
Кууат деген бір бала,
Бір нартты әкеле сала,
Кесип оннан қәлемше,
Отырғызды қос нәлше.
Егилген нәлше қарыстай.
Болды демде ақ арыстай.
Қалың жапырақ шакалы,
Дем алыудың мәканы,
Екеуі өсіп жарысқан,
Көзге түсіп алыстан,
Қызығып хәмме қарайды,
Саясында отырып,
Ким еккен деп сораиды.
Шықты оның дереги,
Аталып кетти бул күнде,

Кууаттын қос тереги.
Ақ сақаллы бір ғарры,
— Кууат деген ким? — деди.
Баллар айтты ғаррыға;
— Кууат деген бір бала,
Усы манда жүр — деди.
Шақырды олар Кууатты,
Келди бала жууырып,
Сәлем берди тік тұрып;
— Шақырған бизди ким? — деди.
Кууат деген биз — деди.
Кеули толып ғаррының,
— Кууат болсаң сен — деди,
Жақынырақ, кел, — деди, —
Қолыңды маған бер, — деди, —
Терегин ушын жан балам,
Бизден алғыс бар саған,
Дәрт көрмесін қолларың,
Айдын болғай жолларың.
Сыйпап тұрып оның басын,
— Узак болсын, — деди, — жасың.
Көріп тұрып Кууатты,
Ғарры өзи ойға батты,
— Канекей барлық балалар,
Кууаттай болып хәм олар,

Кос теректен дөретсе,
Соны бәри кәр етсе,
Ауыл менен қалалар,
Көк-жасылға бөленип,
Болар еди аў далазар.

ЫРҒАЛАР ТАЛЛАР, ЫРҒАЛАР

Бәхәрде келер тырналар,
Сууларға толар арналар,
Таярлық көрип дийханлар,
Жер сүрип, атыз тырмалар.

Бүртіклер ерик, алмалар,
Мәўжирип ағар салмалар,
Салмалардың бойларында,
Ырғалар таллар, ырғалар.

Ашылып гүлдер жайнасар,
Бүлбилер қонар сайрасар.
Қозылар қуып бір-бирин,
Секирип-секирип ойнасар.

Басланар барлық егислер,
Писер гейбир жемислер,
Ауыллардың артар көрки,
Қызықтырар түрлі ислер.

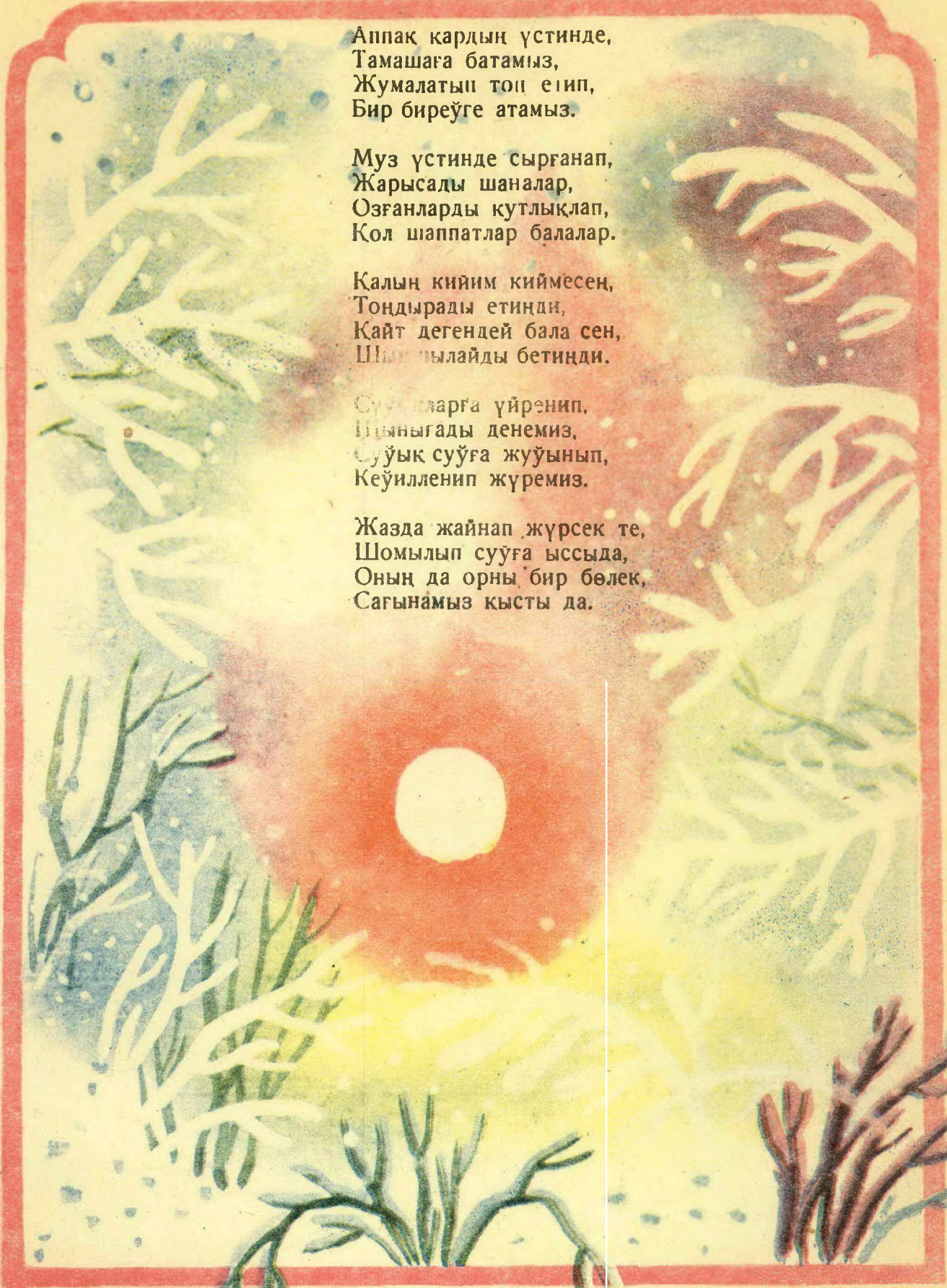
Жадырап кетер далалар,
Шапқылап жүрер балалар,
Ауылымыздың саулаты,
Қалалар менен барабар.

САҒЫНАМЫЗ ҚЫСТЫ ДА

Айтсақ қыстың қызығын,
Бір әжайып өзи дым,
Әйнеклерге сызады,
Шым шытырақ сызығын.

Тереклер турар малынып,
Муздан мөншақ тағынып,
Алғандай болып көринер,
Ақ орамал жамылып.

Аппак кардын үстінде,
Тамашаға батамыз,
Жумалатып топ етип,
Бир биреуге атамыз.

Муз үстінде сырғанап,
Жарысады шаналар,
Озғанларды кутлықлап,
Қол шаппатлар балалар.

Қалың кийім киймесең,
Тоңдырады етиңди,
Қайт дегендей бала сен,
Шымылайды бетіңди.

Суықтарға үйреніп,
Шынығады денеміз,
Суық суға жуынып,
Кеуілленіп жүреміз.

Жазда жайнап жүрсек те,
Шомылып суға ысыда,
Оның да орны бір бөлек,
Сағынамыз қысты да.

БӘХӘР КЕЛСЕ...

Ашылып қуяш жамалы,
Алтын нуры таралар.
Сәуірдің есип самалы,
Ауылма-ауыл аралар.

Суулар ағар салмадан,
Көк липас кийер жер бети,
Тәбиятка енип жан,
Өзгереді келбети.

Қызыл-жасыл гүл болып,
Әтирапымыз жайнайды,
Өз алдына түр болып,
Хәр түрлі қуслар сайрайды.

Бәхәрле барлық лийханлар,
Рұльди қолға алады,
Гүздегі бийік қырманның
Түп-тійкарын салады.

Жазық жасыл жайлаулар,
Болар сүтгін булагы.
Көбейер, ойнар жәниұарлар.
Бузау, қозы, ылагы.

Жаслығымыз бәхәр бул,
Ләззети мол өмірге,
Жасаймыз жайнап—жаснап сол,
Бәхәр менен биз бирге.

СҮЙЕМИЗ СУЛУҰ ЖАЗДЫ БИЗ

Сүйеміз сулуу жаздың биз
Узыннан-узақ күнлерін,
Шыжғырған ыссы күндіңи,
Қоңыр салқын түнлерін.

Басланады каникуль,
Лагерлер бизди күтеди.
Оқушылар жазы бул,
Қызық болып өтеди.

Барып канал, көлдерге,
Шомыламыз, жүземіз,
Өсімліклер, гүлдерден,
Гербарийлар дүземіз.

Аралап тоғай, тауларды,
Үйрсенеміз үлкені.
Нени көрсек биз бәрін,
Барамыз жазып хәр күні.

Әтирапымыз көк егис,
Көргенде көзің тояды.
Писип турған көп жемис,
Жесең мийриң қанады.

Сулұлықты жаздағы,
Хадал мийнет дөреткен.
Соның ушын биз оны,
Сүйеміз шын жүректен.

ГҮЗ ҚӘДИРИ БИР БАСҚА

Сарғыш дөнип дөгереқ,
Еслетер алтын реңин.
Дийханларға не керек.
Излер гүзден дерегин.

Гүз қәдири бир басқа,
Мектепке қәдем таслаймыз.
Устаз бенен класста,
Оқу жылын баслаймыз.

Қырман қырман зүрәт,
Хадал мийнет табысы.
Бәри жанға рәхәт,
Халқымның ары-намысы.

Мәртліклердің айғағы,
Иске асқан әрманлар.
Мийнеттің палдай қаймағы,
Үйілген таудай қырманлар.

Келген хәрбир гүзиміз,
Бизлер ушын бахыт бул.
Бәрхәма жайнар жүзиміз,
Шадлыққа толы уақыт бул.

„ӘЛИПБЕ“ МЕНЕН ХОШЛАСЫҰ

Мугаллим: Дыққат етиң балалар,

Уллы-уллы илимпаз,
Даңқы шыққан даналар,
Илимге қәдем койғанда,
Биринши ирет колына,
Әлипбени услаған,
Әлипбеден баслаған,
Алтыннан артық әлипбе,
Үйренилип алынды,
Келешек терең билимге.
Дәслепки тийкар салынды.
Хәриплердин барлығын,
Бес бармактай таныпсыз,
Қайсы сөзде қайсы хәрип,
Жазылады қаныксыз,
Бунын ушын әлипбе
Кууанышлы кеуилли,
Сүйеди ол сизлердей
Окыушыны зейинли,
Хәзир мине келип тур,
Алдыңыздан өтпеге,
Сизлер менен хошласып,
Рухсат алып кетпеге,
Умытылмас кәдирдан.
Сөз беремен „Әлипбе“ге.

Әлипбе: Хә балалар, балалар,
Бәриң маған қараңлар,
Сизлер менен болдым дос,
Онын ушын кеулим хош,
Үйренип барлық хәрипти,
Сулыу жазып келдиңиз,
Көп сөзлерге түсинип,
Мәнислерин билдиңиз.
Өзлерин менен досласып,
Бираз уакыт өткердим,
Кетежакпан хошласып,
Өз исимди питкердим.
Мен сизлердин бәриңди,
Шын дослар деп қарайман,
Кетиуим керек, ал енди,
Бүгин руқсат сорайман.

Оқыушылар:—Рахмет саған „әлипбе“

Үйреттің бизди хәрипке.

—Хәр бетиннен нур шаштын,

Көзүмизди сен аштын,

—Сағасысаң ақылдың,

Жаксы иске шақырдың

—Ана—деген хасыл сөздің,
Шын мәнісін сеннен сездим.

—Ал, атаны кәдирлеудің,
Жол жобасын өзің бердің.

Алтын уғым ұатан деген,
Жүреклерге сиңди сеннен.

—Ленинлик уллы даналық,
Адамзат ушын жаңалық.

Ғамхорлығы партияның.
Бахыты хәрбир адамның.

Дослық деген өмир сәни,
Сен тәрийплең бердің оны.

—Тынышлық өмир тиреги,
Сүйеди инсан жүреги.

—Адамның бахты мийнетте,
Мийнет бөлер хұрметке.

—Сүйсең егер елінди,
Болыу керек билимди.

—Хызмет етсең халқыңа,
Даңк қосылар даңқыңа.

—Әй, әлиұли „Әлипбем“
Барлығын өзің үйреткен.

—Жаксы исиң көп жүдә,
Айтқан менен болмас ада.

—Бизлердің шын сөзимиз,
Қыймайды сени көзимиз.

Жаннан да артық көремиз,
Қалай жууап беремиз

—Тилекти қабыл алсаңыз,
Биз бенен бәрха калсаңыз?!

Әлипбе: — Жоқ-жоқ қасла болмайды,
Айта гөрмең ондайды,
Бул кетисген кетермен,
Талай қырдан өтермен,
Күтер жана досларым,
Мен оларға жетермен,
Исти дауам етермен.

Оқыушы: — Әй, „Әлипбем“ қадирдан,
Сорауымыз бар саған,
Сөзинди қабыл аламыз,
Сиз кетсеңиз егер де,
Биз ким менен қаламыз?

Әлипбе:— Айталмадым бұрынлау,
Сорауыңыз орынлы ау,
Асыққан соң кетиуіге,
Умыттым айтып өтиуіге,
Өзи де эне киятыр,
Салтанатлы саулатлы,
Мыңларға татыр бир батыр,
Аты „Оқыу кітабы“
Балларға ғамхор мудама,
Иши толған ақыл ол,
Хәмме ушын макул ол,
Жүзлеринди жайнатар,
Тиллеринди сайратар,
Сизлер менен дос болар,
Кеуил бөлсе оған ким,
уакты бәрхә хош болар,
Келип қалды минекей,
Балалар кәне, көринлер,
Ийилип сәлем беринлер.

Хәмме:— Әссалам „Оқыу кітабы“,
Келиң, бизге келиңиз.
Қадирлеймиз мудама,
Хүрмет стип сизди биз.

Келиң „Оқыу кітабы“,
Сизден өрнек аламыз,
Не айтсаңыз орынлап,
Хақыйкат достың боламыз.

Оқыу кітабы:— Бәрекелла, балалар,
Оқыған билим ала алар,
Қууантар мени сөзиниз,
Тәртип хәм оқыу исинде,
Жарқын болсын жүзиңиз,

Билим берип ер жеттирдин,
Сыйпап мударм басымыздан.

—Кәдирлеймиз, кәстерлеймиз,
Уллылардан уллы деймиз.
Устаз сизге миннетдармыз.
Мәңгиликке құрметлеймиз.

Биздеги ең баслы сезим,
Адам бол деп айтқан сөзин.
Халық үшін хызмет егий.
Максетимиз, текте бизин.

—Мектептин даңқын сақлаймыз,
Жаксы ислерди жақлаймыз,
Хәм мийнетте, хәм оқыуда,
Исенимлерди ақлаймыз.

Хәмме: Жеткиншеклер жайнай берсин,
Көп оқыуды ойлай берин.
Ана мектеп қушағында,
Шад боп күлип ойнай берин!

3. УСТАЗЛАРҒА

Мол зүрәт алыу касты дийханның,
Мал өсириу болса кәспи шопанның,
Устазым, келешек тәғдирин ойлап,
Сен бағманы болдын нәүше инсанның.

Тынымсыз ақтарған кітаптар бетин,
Билемиз устазым кутлы мийнетин,
Шәкиртиннин жүрегінде сақлаулы,
Биз ұшыя сарп еткен күшин, хызметин.

Сиз бир қасыл жансыз полат төзимли,
Шексиз мийрим және терең сезимли,
Жатсаң турсаң шәкиртим деп толғанып,
Неше сапар шырт уйқылар бузылды.

Бағдар бердиң алға кәдем тасладық,
Сәрдар болдың жаңалыққа басладық,
Өмир сарайының сырлы гилтлерин
Усындыңыз, қолымызға усладық.

Биримиз ауылда шаруа боламыз,
Биримиз заводта қола құямыз,
Мейли ким болмайық Уатан хызмети,
Сиз—устазсыз, мектеп ушқан уямыз.

Үлкейди деп налымаңыз жасымыз,
Ағарды деп қапаланба шашымыз,
Бұның бәрі уллылықтың нышаны,
Алдыңда ийнәули бизің басымыз.

Қыйланбаңыз әжімлі деп жүзиміз,
Ойланбаңыз гиреуке деп көзиміз,
Мыңсан шәкірттерің—сулыұ шырайың,
Нурлап тұрған көз боламыз өзиміз.

Жүрпмеген тыңларға із салдыңыз,
Ең қыйын кәсіпті таңдап алдыңыз,
Билім булағынан қандырып бизди,
Хұрмет қушағында мәңгі қалдыңыз.

ЖАҚСЫ ДОСТЫ ИЗЛЕЙМЕН

Айтып еді маған әкем,
Әкесінен еситкенін,
Нәсият деп айтқан екен,
Ядымда тұр еле менін.

Әкемнің сол бір сөзлерін,
Тыңдаған болсам жасымда,
Қайталап айтыұ нәубеті
Келди бүгін өз басыма.

—Сапар шексең алысқа,
Жолдаслыққа мәрт керек.
Тырысқан арға-намысқа,
Шын азамат—сап жүрек.

Тап болсаң ондай жолдасқа:
Кеуіліңнің қарар тапқаны,
Бир-биреуді колласа,
Атыңның шыға шапқаны.

Соның ушын жан балам,
Сөз мәнісін аңлай бил,
Жүрер болсаң сен балам,
Жолдасыңды таңдай бил.

Бирге жүрер адамға
Болмасаң сырлас хеш бурын,
Айтайын саған бул манд»,
Сынаудың мына бир түрін.

Пайдалы бир зат усынып,
Тең бөліуді сора сен.
Жарты жағын усының
Өзің ал де жора сен.

Жартысын саған қалдырсын,
Бөліуіне қара сен,
Өлшестирип бул исін,
Усылайынша сына сен.

Теп-тең шыкса бөлгени,
Әдилликтің белгиси,
Излеме онда өңгени,
Достың нағыз сол кисі.

Алағат болып бөлінсе,
Басым болса бир жіғы,
Көбиси саған берилсе,
Өзінде қалса азырағы—

Сакыйлықтың нышаны,
Хәм де кеуіл кеңлиги
Хұрметке бөле сол жанды,
Көринсе ондай беглиги.

Көбисін өзі меншиклеп,
Азын саған қалдырса,
„Биринши рет өзим“ деп,
Хә демей сыр алдырса—

Жолдаслыққа жарамас,
Араны дәрхал ашагөр,
Басқаның халын сорамас,
Сондайлардан кашагөр.

Әкем айтқан нәсият,
Жүрегімде қәлем хат.
Жақсы исти гөзлеймен,
Жақсы досты излеймен.

Жулбаклар
Ади
жанытталар

ЖУМБАҚЛАР

Бир әжайып тілемше,
Диффуаларға қағылған,
Жер жақан сыйып иішше,
Ізлегеннің табылған,
Москва, Париж, Лондон ба,
Барлығы да бар онда,
Ел ме, жер ме, теңіз бе
Мысал ұшып сен ізле! (карта)

Ерте бәхәр егилің,
Гүзде иісін ашылар,
Қалмасын деп төгілің,
Теріуге халқым асылар,
Үлгідеген ақ мамық,
Жылыңар хәмме күш салың. (пахта)

Хәр үйде бар бір айна,
Қарамағлы бул айна,
Жаңалық болса жақанда,
Көз алдыңа келеди,
Хәм көресен көз бепен,
Түсіндірер сөз бепен
Бәрің айттың береди,
Үлкен бе ол, кіші ме,
Хәмме оны көреді. (телевизор)

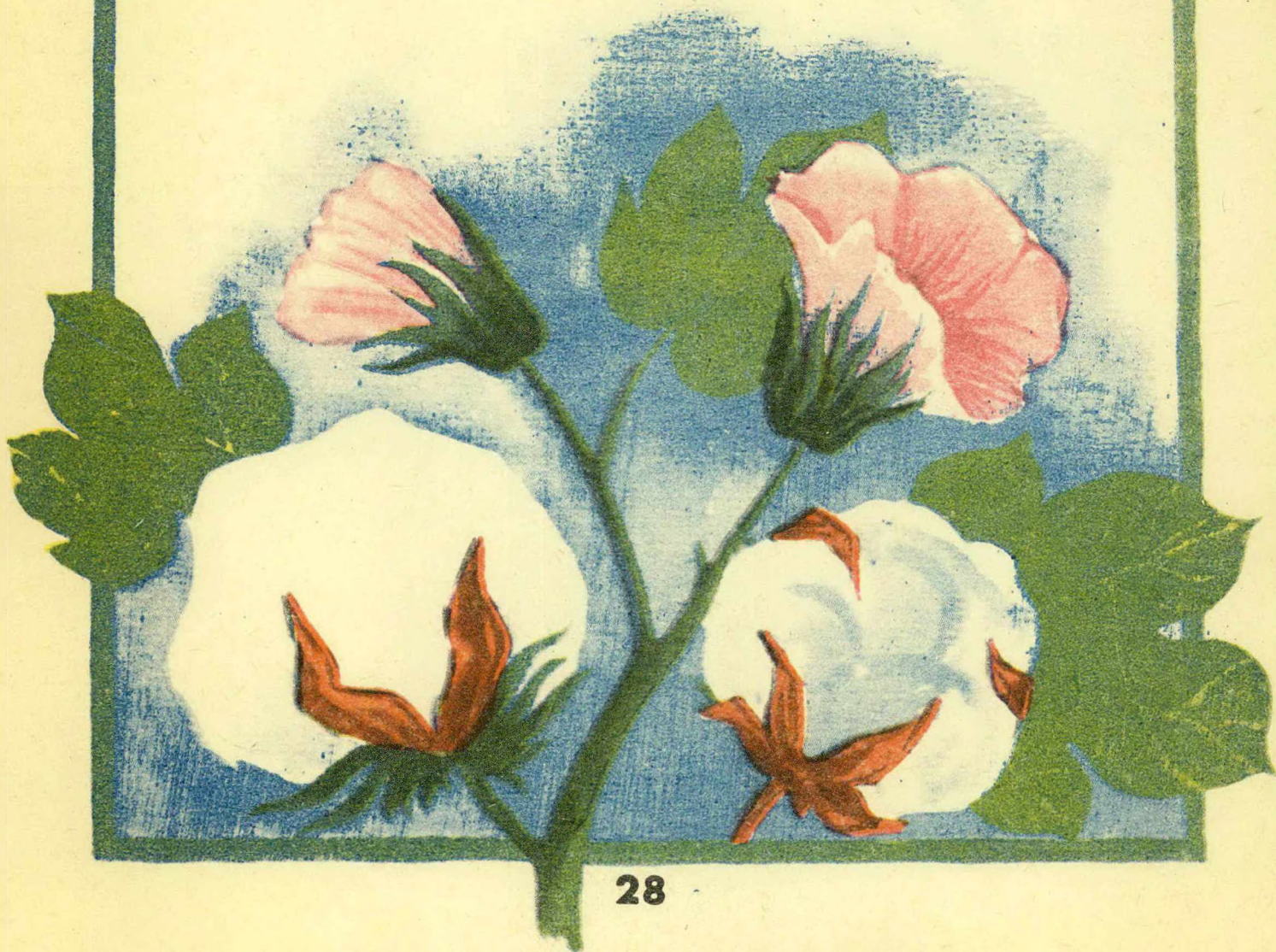
Өзі бір зат домалақ,
Тенсен кетер домалаң,
Төберің өзің тенсен де,
Усалайсаң зорға қууалаң. (тон)

Қыс күндері көп болып,
Аспаннан жауар ақ болып,
Балалардың жүрер қолында,
Ақ жумбаршақ топ болып,
Суықта қатты болса да,
Қуяштың нуры түскенде,
Ыдырап кетер жоқ болып. (қар)

Сары, кызыл, жасыл, нур,
Үшеи де ҳасыл нур,
Дәрбентинде жоллар ын,
Хәркетти баслап тур.
Нәубетлесип үшеи,
Адамларды кәўнитен,
Сақшы болып сақлап тур. (светофор)

Кәннен казып алынар,
Аукатка косып салынар,
Түри ак бирак кант емсс.
Кәйтерсең оның тазасын,
Айтыў қыйын жеткерип,
Аукатка берген мазасын. (дуз)

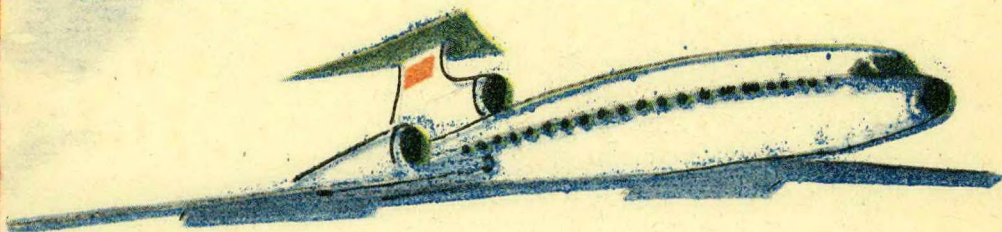
Онысыз күнин кешпейди,
Дәстурханнан түспейди,
Ол болмаса ҳеш адам,
Хәтте шай да ишпейди. (нан)

Сүйеги полат ак сункар,
Канатлары кагылмас,
Сапар шексиз дым дэркар,
Жолунан сирә жаңылмас,
Минип алсаң үстине,
Аспанлап зымырап кетеди,
Дийдилеген жерине,
Хәп заматта жетеди. (самолет)

* * *

Бес жуп екен ылақлары Кәдирдин,
Канша сонда
Ылағынын кулақлары Кәдирдин,
Хәр ылақтың туяқлары төрт дана,
Басларын есапла, көзлерин сана,
Кәнекей қосып көр ылақлар канша,
Барлық ылақларда кулақлар канша?
Хәр ылақта төртеу болса егерде,
Хәммесин қосқанда туяқлар канша,
Әлбетте, ылақта бир-бирден гелле,
Еки көз барлығын билесең сен де,
Өзлерин ашықлап есаплап көриң
Канша олар екен қосқанда бәрин?

БАХЫТ ҚУСЫ

I

Арзы деген атам өткен,
Аты елге тарап кеткен,
Оның маман дийханлығын,
Көрген жанлар тәрийп еткен.

Тиллескен дейди жер менен,
Ғасылдар жерди серлеген,
Күн кеширген өмир бойы,
Ғадал маңлай тер менен.

Жер аралап көреді екен,
Топыраққа сын береді екен,
Қайсы егин қайсы атызға,
Егилиуі керек екен?!

Ақыл менен бәрін танып,
Биледи екен соны анық,
Ғәмме егін егер екен,
Арзы атадан кеңес алып

—Бұл жерге ек тары,—дейди,—
Дән болады бәрі—дейди,—
Тары екпей салы ексең,
Шигін болар жары,—дейди.

Бір жерлерге бийдай ек,-дер,—
Бір-бір қатар төгін төк-дер,—
Дийдиндеги болар сонда.
Усылай етсең өнім көп,—дер.

Арзы атаның ақыллары,
Көпке унап мақуланлы,
Мол зүрәт бере берди.
Еккен барлық дақыллары.

Оған ғәмме разы боп,
Нурдай жауды алғыслар көп,
Хәр бір дийхан құрмет етти,
Арзы атаны ұстазым деп.

II

Ғаррылық пенен науқаслық,
Арзы атаға батты бір күн.
Тура алмай көзден асылып,
Төсек тартып жатты бір күн.

Жалғыз улы бар еді,
Шақыртып алды қасына,
Бармақлары қалтырап,
Сыйпалады басынан

Аты Султан улының:
—Келдің бе деди қулыным?
Мөлтилеп көзден жаслары,
Баласына қарады,
Султанның да көз жасы,
Әкесінің жүзіне,
Тырыс-тырыс тамады.

Балам,—деди, тигіп көзің,—
Уқ мәнісін сөзімнің,
Зорға ғана тудып өзің.—
“—Түбінде” деди, жүзімнің—

Ғарры және қайталап,
Баласына қарады,
Бір нәрсені айтажак,
Баласы „Не“ деп сорады.

—Балам менің дегенім,
Пайдаң сенің өзіңнің,
Мақул ізлеп көргенім,
Түбінде қалды жүзімнің.

Еситкенлер бұл сөзді,
Түрлі ойға қалып жүр:
—Ырас па екен бұл өзі,—
Деп ойлап иші жанып жүр.

—Азамат,—дер,—бул ғаррыны,—
Ертеңгисин ойлаған,
Баласына арнап барын,
Жер астына жайлаған.

Биреу айтты әкесин;
„Дүньяны хеш жыймады“ деп,
Биреу айтты әкесин;
„Жыйнап қойған дүньясын,
Балларына қыймады“ деп,
Биреу айтты әкесин;
“Усындайдың себебинен,
Қолымызға сыймады,” деп.
Арзы атаның бул сөзи,
Екеу ара, үшеу ара,
Болып кетти дуу-дуу гәп.
Султан болса ол уақта
Ойланарға пурсат жоқ,
Кеуили оның хәр жақта,
Басында түрлі қайғы көп.

Бала ушын қууаныш,
Хәр таңның аман атқаны,
Батар оның жанына,
Ғаррының қатал жатқаны.

Әкесинің кейинги,
Сөзин Султан тыңлады.
Басқа түсер бүгинги,
Қыйынлықты анлады.

Әкесинен және де,
„Сөйлер,” деп үмит етсе де,
Хешбир дыбыс болмады,
Узақ уақыт күтсе де.

Қайтып көзин ашпады,
Сөйлеуге тили келмеди
Баласы көзин жаслады.
Ғарры есин билмеди.

Усы күни ел жата,
Қысылды көп, кетти қалдан,
Дүньядан өтті Арзы ата,
Хеш иләж келмеди қолдан.

Хабар тарап үйден-үйге,
Қалмай бәри жыйналды.
Болып хәмме үйме жүйме,
Шын жүректен қыйланды.

Тәселле берип гилен дос,
Кеуил айтты балаға,
Тиледи оған узак жас:
—Сабыр ет.-деди-жылама!

Сум әжелдің қармағы,
Жаздырмады қармады.
Сайлап жүрип бүгин бир,
Жаксымызды жалмады.

Көпшиликке хұрметли
Бәршемизге дәркар еди.
Күлип турған нур бетли,
Дийханларға дос-яр еди.

Қолдан келер шара жоқ,
Қайтадан жан беріуге,
Қарсы турған қара жоқ,
Күш сыпасын көриуге.

Күшке келсе егерде,
Бар ғайратты салар едик,
Ең болмаса жаксының,
Жанын алып қалар едик.

Қыйданбаған адам жоқ,
Жаксылығы соншелли
Хәммениң гәши усы гәп:
„Жаксы еди ау, жаксы еди“,

„Орның толмас әкежан,”
Деп бала басын шайқады.
Әкесине халқының,
Шын хұрметин байқады.

Қана болған жүреги,
Сүйинишке толады.
Халықтың жаксы тилеги,
Балаға дәрман болады.

Халық ядынан таслар ма,
Ел перзенти ерлерди.
Даңқлы дийхан Арзы ата,
Саатанат пенен жерленди.

III

Әкесин жерлен болғансоң,
Тарқасады көпшилик,

Өзлн-өзи қалғансоң,
Ой үстине ой келип,
Тындырмайды Султанды,
Хәр тәрешке тартады,
Қыялар бийлеп көп санлы,
Бийжағдай болып жатады.
Узақ түнге уйқы жоқ,
Терең ойна батады,
Илинбестен көзлери,
Талай таңлар атады.
Әкесиниң айтқаны,
Кетпес хәрғиз есинен,
Баланың шығып аң-таңы,
„Не екен“ дер ишинен.
— „Түбинде!..
Түбинде қалды жүзимниң“, —
деп айтқаны әкемниң,
Алдыннан мына көзимниң
Кетер емес өмирде,
Жүрегимнен өзимниң.

Не екен сол көмилген,
Алтын ба екен жатырған,?
Қайдан алып келинген,
Әкеме қалай шатылған.

Минекей серлеп қарасаң,
Отырған зорға қурасып,
Алтыны бар адамның,
Бола ма үйи ылашық?!

Гүмис пе екен, пул ма екен?!
Бир тийинлап жыйнаған,
Айтқаны оның солма екен.
Балам деп жанын қыйнаған.

Көмилип бир қасыл зат,
Умытылып жүр ме екен?
Қыйланғанда болып ял,
Есине түсип тур ма екен.

Кәнекей алтын болғанда,
Қалдырмастан алар едим.
Тауып алып сол манда,
Халыққа сауға қылар едим.

Жайлардың бузып гөнесин,
Ақ сарайлар салар едим.
Тәмийинлеп халықтың хәммесин,
Сол жайларға алар едим.

Алтынның қалған бөлегин,
Хәммеге тең бөлер едим,
Өзлериңе керегин
Өзлериң алың дер едим.

Табылып қалса сол алтын,
Халқым тегис көрер еди.
Әкемиздиң еслеп атын,
Алғысларға бөлер еди.

Өзи койып, өзи болып,
Көп қыялға батты бала.
Қапталына жақын келип,
Анасына айтты бала;

— Әкем айтып кеткен сөзди,
Ана сиз де билесиз бе?
Рас па екен оның өзи,
Маған айтып бересиз бе?

Көмген екен қайсы жерге,
Не екенни сөздиниз бе?
Болдыңыз ба сиз де бирге,
Билдиресиз соны өңге.

— Айнапайып, жаным балам,
Буннан сирә хабарым жоқ.
Айтқан емес деп ұақ маған,
Еситпедим бир ауыз гән.

Ғарры айтқан бул гәште,
Неғизияде жан бар шығар.
Сынап көрейин депти,
Бир жағында мәи бар шығар.

Ғарры айтқан сөзиңде,
„Жүзимниң түби“ деп еди.
Қыйын болды изинде,
Атызда жүзим көп еди.

„Қай жүзимниң түби бул?;
Ойландырды баланы.
Аңаралмай соны ол.
Албырақлап қалады.

— Отыз түп еди егилген,
Алты-алтыдан бес қатар.
Қазыу керек шеттисен
Барлығын да бир қатар.

Султан қолға бел алып,
Қазыұды қызғын баслады.
Усыған үлкен күш салып,
Басқа исти таслады.

Азан менен кешинен,
Үш түптин түбин қарайды.
Енди қанша қалды деп,
Қалғандарын санайды.

Отыз түпти он күнде,
Қазып шықты бирмә-бир.
Бул атызда қалмады,
Бел тиймеген хеш бир жер.

Көмилип жатқан бул маңда,
Билинбеди хеш нәрсе.
Белге сонша қазғанда,
Илинбеди хеш нәрсе.

Султан тағы қайталап,
Көрмекши болды бир қатар.
Жер қазыұды етти талап,
„Мүмкин: шетиректе жатар!“

Қазды шала қалдырмай,
Излегеннен дерек жоқ.
„Қалай болды, япырмай!“
Ойланды Султан хайран бол.

Ойланды турып ол және;
—Ер гезеги үш деген.
Тағы бир көрейин қәне,
Табылағойса күш пенен.

Үшинши рет қазылды,
Хешнәрседе шықпады.
Әкесиниң айтқанын,
Баласы излеп таппады.
Төртинши рет жер қазыұ.
Султанға да жақпады.

Нәтийжеси болмады,
Қазған менен қыйналып,
Бул сөз ядтан қалмады,
Бала жүрди ойланып.

Сорайтуғын әке жоқ,
Алдадың деп не ушын,

Ертели кеш барып-кеп,
Ислей берди жұмысын

IV

Қазылған сон бел менен,
Үш мәртебе тереннен.
Топырақ босап жер деген,
Ундай болды еленген.

Жүзимлер мысал бамбуктей,
Саат сайын өседі.
Көргендер иштен таңланып,
Не болған буган деседі!

Кулаш жайды шақалар,
Түплери кетти жууанып.
— Жүзимлер быйыл мийұалы,—
Деди Султан кууанып.

Бийиклиги барабар,
Үш метрлик пақсаға.
Күнде бала аралар,
Қана болып жатса да.

Жапырағының шенбері,
Кем келмейди қарыстан.
Мәужирни тұр, кетер зейниң,
Көзге түсер алыстан.

Күн изинен күнлер өтти.
Ай артынан айлар келди.
Мийуа деген қалды иштин,
Абат етер ауыл елди.

Жетилісін исти жүзим.
Шеттен жийнап терни атыр,
„Қәлеуинше ал,—деп—өзің,
Дос-яранға берип атыр.

Баданадай хәр данасы,
Солқымында дизилин тұр.
Султан өзи басшы болып,
Тәртін пенен үзілин тұр.

Көтереди қолың зорға,
Хәр солқымды үзген уақта.
Бундай бағды көрген бар ма,
Бұрын-соңлы бизниң жақта!

Болғаннан соң мийуасы көп,
Бирим-бирим санамады.
Хәр түбінде мың солкым деп,
Султан өзи шамалады.

Өз үйиниң иши менен,
Бәрха тынбай гаїрат салды.
Ауылашың күши менен,
Еки айда жыйнап алды.

Бир жағынан сатып қалды,
Сауда ислеп нуллады.
Бир хожалық болты қаллы,
Сатнаса ҳеш болмады.

Бир бөлегин алды қақлап,
Күнге жайып кишмиш етти.
Қалталады бәрин таклап,
Бир әжайып ис етти.

Тау-тау болып жыйналды,
Есабы жоқ, саны жоқ,
Складқа айналды,
Кишмиши жоқ жайы жоқ.

Алынып болды бизиңше,
Жүзимниң бийик қырманы.
Султанның еле өзинше,
Бар кеўлинде әрманы.

Атызды тегис аударып,
Мийнет пенен шынықты,
Узақ уақ ислесе ҳарып,
Дем алды енди тынықты.

Әрманы оның сол еди,
Әкеси айтып кеткен сөз,
Тәмеси оның мол еди,
Еске түсер сол сөз тез.

Султан қарап жатпады,
Жүдә узақ ойланды,
Бағқа күнде қатнады,
Қайта-қайта айналды.

Ойлағаны сол болды,
Уйқыдан күнде турыўдан,
Айдын тақыр жол болды,
Үй менен бағдын арасы,

Келиў менен барыўдан,
Айтсак сөздин расын
Ойлап ақыл жетпей тур,
Кемиси жок қарыўдан.

V

Ауылдың сәл аркасында,
Қоңсы отырған сыбайлас,
Өзи тоқсан жасында,
Бар бир гарры аты Ықлас.

Өзи уста, өзи мерген,
Он бармағы өнерли екен.
„Данышпан“ деп сын береді
Гүрринлескен, барып көрген.

Сорасаң дурыс ақыл берген,
Ҳадаллықты мақул көрген,
Жүдә жетик дийхан болған,
Пайын алған ана-жерден.

Сол бабаға Султан өзін,
Таныстырып қайтпақ болды.
Әкесинин соңғы сөзин
Оған барып айтпақ болды.

Сақал, шашы куўдай аппақ,
Баба төрде отыр еди.
„Ата“ деп Султан дауыслап,
Сәлем берип, үйге кирди.

Иззет, құрмет көрсетип,
Қолынан барып алады.
„Тетиксиз бе, ата“—деп,
Ҳал-ахуалын сорады.

Гарры оған бир қарап,
—Кел, кел, балам, кел,—деди,—
Аман ба?—деди қал сорап,—
Танымадым мен,—деди.

—Ата—деди,—мен сизге,
Адайыда келгеним,
Жумысым жоқ ҳеш өзге,
Ойласайын деп едим.

Арзы деген кишинин,
Баласыман аўылда,

Султан деген исимим,
Жасайман усы қауымда.

—Билдим балам, таныдым,
Қадирдан еди Арзыжан.
Таза еди жаны дым,
Хүрметлер еди хәр адам.

Өткен екен дүньядан,
Хабарлыман, билемен,
Қандай еди Арзыжан,
Узақ жаса улым сен.

Бәрекелла, айт балам,
Гәплеринди тынлайын.
Ауылдағы бир бабан,
Ақыл бер десең мен тайын.

—Әкем бирден ауырды,
Лапшап еттиң хәури.
Гәди жатты, гә турды,
Жаза алмады бауырын.

Гүзеттик үш күн удайы,
Бизлер әкем пақырды.
Ауырласып жағдайы,
Жанына мени шақырды.

Бетиме бир қарады,
Қыйығын салып көзиниң
„Келдиң бе?“—деп сорады.
„Түбинде“—деди жүзимниң.

„Түбинде қалды жүзимниң“,
Қайталап айтты тағы да,
Жойытты есин өзиниң,
Усыны айтқан уағында.

Бизди жүдә қыйнады,
Әкем айтқан бул гәплер.
Ишимизге сыймады,
Болмады хеш дереклер.

Әкемниң айтқан мийрасын,
Жер астынан таппадық,
Отыз күн тынбай расы,
Жүзим бағқа қатнадық.

Барлық жүзим отыз түп,
Еки-екиден он бес жуп,

Қазып шықтық үш рет,
Умытылған хеш жер жоқ.

Таба алмадық хеш дерек,
Излеп-излеп биз,—деди,—
Ата сизде ой қандай,
Не айтасыз сиз,—деди?

Сонда баба балаға,
Бир тикленип карады,
— Жүзимниңниң мийуеси,
Быйыл қалай,—деп сорады.

—Айтары жоқ бабажан,
Быйыл жүдә мийуели.
Көрмегенбиз хеш қашан,
Бұндай болық мийуени.

Быйылғы жылдың мийуеси,
Келесі жылға ушласар.
Жыйналмаған жүзимлер,
Шақаларда еле бар.

Баба айтты түсиндим,
Мәннисине исниңниң.
Жерден алтын излеген,
Кемиси жоқ күшиңниң.

Балам мийнет етипсен,
Мақсетине жетипсен.
Әкең айтқан шектен де,
Арман өтип кетипсең.

Әкеңниң балам көмгенни,
Сениң усы тапқаның,
Тапқаныңның гүуасы,
Мол өнимге батқаның.

Әкең балам, бир данышпан,
Өз дәуириниң кариясы еди.
Еди сүйген жетик дийхан,
Тасқын ақыл дәрьясы еди.

Әкең саған, кеңес берген.
Сен мийнеттен қашпа деген.
Хадал мийнет қалдырмайды,
Қуры сени босқа деген.

Мысал еткен жүзим түбин,
Ислеуинди айтқан сениң.

Әкеңнің саған мийрасы—
Сен кешегі алған өнім.

Мине енді билің балам,
Кенесіуіге келдің балам.
Мийнет—бахыт, мийнет—алтын,
Хәм алғысы елдің балам.

Мийнет пенен абадансаң,
Мийнет—өмир егер нансаң,
Мийнетсиз хеш жасай гөрме,
Мийнет пенен сен адамсаң.

Хәр гәпин Ықлас бабаның,
Шын жүректен сүйеди.
Султан улы адамның,
Алдында басын ийеди.

Түсинип барлық сөзине,
Кайыл қалды өзине,
Алғыс айтып бабаға,
Қайтты Султан изине.

Уктым деди бала да
Әнгимениң жай жөнин.
Қазбағанда бола ма,
Тап усындай мол өнім.

Әкем айтқан хаслында,
Нәсияты усы екен.
Мийнетим қонған басыма,
Мәңгилик бахыт қусы екен.

ГАРРЫЛАР ЕЛДИҢ САҰЛАТЫ

Бурын, бурын, бурында,
Уралда ма, Қырым да,
Жүдә ерте заманда,
Биймәлим қайсы таманда,
Дүньяға келіп тиришілік,
Адамзат найда болғанда,
Ханлар тахта отырып,
Үстемлік етпн турғанда,
Нызам менен бскитпн,
Көп дәстүрлер дөреткен,
Қарсы турған адамның
Алды-артын ор еткен.
Былай-былай кетпестей,
Әтиранып қалың тор еткен.
Сол дәстүрдің биреуін,
Гаррыларды әспресе,
Азап беріп хор еткен.
Хор еткені сол екен,
Сексенге жасы жеткен сон,
Бойынан күшіп кеткенсоң,
Әкесін дәркім арқалап,
Кетер екен тауға қарап,
Бийік таудан өтер екен.
Пышық мұрны батпайтуғын,
Бир тоғайға жетер екен.
Әкесін таслап хошласып,
Баласы қайтып кетер екен.
Билмейді неде жазығы,
Қолында азырақ азығы,
Гарры бозлап жылайды екен.
Баласы болса кейніне,
Жалтаң-жалтаң қарайды екен.
Илаж болмай ақырында,
Тәгдйірім ұсылай шығар деп,
Өзі қайып болады екен.
Баяғыда өз әкесін,
Өзі таслап кеткенлігін,
Сонда ядка алады екен,
Сөйтпн сабыр қылады екен,
Рәхмсіз хан басқарған,
Сондай дәстүр заман екен.
Өз үйінен, ел-елаттан,
Спрә қайтып келмес болып,
Тири кеткен жаман екен.

Тоғай иші түни менен,
Патыр-патыр тынбайды екен.
Шабыса ма, тебисе ме,
Жабайылар туулайды екен.
Жолбарыс па, Арыслан ба,
Бақырысып шуулайды екен.
Бир жағымсыз лауыслардан,
Қулақлары шынлайды екен.
Тас қаранғы қорқыныштан,
Тула бойы жуулайды екен.
Жыртқышлардың сеслерінен,
Жүректері суулайды екен.
Жыртқыш тинтип түни менен,
Тоғай ишін қоймайды екен.
Түри бөтен мақлуқ көрсе,
Таң атқанша жалмайды екен.
Ертеңіне көрсен барып,
Онда барған адамлардың,
Хәтте изи қалмайды екен,
Соннан шығар әйтеуірде,
Бул жерлерге келгенлерден
Үйлеріне аман-есен,
Хеш ким қайтып бармайды екен.
Аты шыққан бир жигит,
Есен деген бар екен.
Өзі батыр тулгалы,
Қайтпайтуғын нар екен.
Ерегиссе шаршамас,
Өр көкірек ер екен.
Адамлар оның лакабын,
Есен палуан дәр екен.
Жоқ екен оның шешеси,
Сексен жасқа толыпты,
Есеннің де әкеси
Шақырып гарры баласын,
Билдирип кешіл наласын.
—Келдим балам, сексенге,
Мингиз дағы енсене.—
Деди.—апарып таслайгой
Халық дәстүрін баслайгой.
Есен де илаж ете алмай,
Дәстүрді бузып кете алмай,
Өз-өзінен күйініп,
Қабаклары үйіліп,
Бир-еки нан түйініп,
Гаррыға беріп қалтаны
Арқалап алып әкесін,
Тауға қарап тартады,

Әдеуір жер жүргенсоң,
Тауға жақын келгенсоң,
Жигит шаршап талады,
Бір арнаға салынған,
Үлкен көпір қасында,
Дүмпешиктің басына,
Отырғызып гаррыны,
Азырақ, дем алады.
Отырып гарры жан-жаққа,
Анықлап нәзер салады,
Әтирапқа қарады,
Өз-өзінен бір уақта,
Шақалаклап күледі,
Күлгенине гаррының,
Баласы хайран қалады.
Күлетуғын жер емес,
Неге аға күлдің деп,
Баласы оннан сорады.
—Дурыс балам, айтқаның,
Күліуіміңнің себебин,
Бурын саған айтпадым,
Баяғы өткен жылларда.
Мен де сендей жас едим,
Ууайым жоқ, мәс едим.
Шыққанда әкем сексенге,
Арқалап алып, ал мен де
Жүрдим усы жол менен,
Өзім отырған төбеге,
Отырғыздым қол менен.
Бұл төбенің басында.
Отырып мениң қасымда,
Айтып еді бір сөзді,
Ядыма түсті сол мениң,
Себеби мениң күлгеним,
Бүгін мұнда келдім мен,
Балам жассаң еле сен,
Айлар, жыллар өтеді,
Арқасында баланың,
Ақыры сен де келесең,
„Әкеңе не иелесең,
Алдына сол келеді“.
Балам еле асықпа,
Көресең оны деп еді,
Әкеме еткен исімді
Сеннен көріп тұрыппан.
Әкемнің айтқан сөзінің,
Келгенине алдыма,
Хайран боп күліп тұрыппан,
Басыма түскен саудаға,
Иәжсіз көніп тұрыппан.

Күлгенимнің себебин,
Айтып беріп тұрыппан.
Әкемнің айтқан сөзлери,
Келген болса маған да,
Бұл нәубетлер келеді,
Ақыры балам саған да.
Көргелин хәм билгенин,
Қула дүзде күлгенин,
Гарры айтты усылай,
—Балам енді жүр—деді,—
Апарып мени таслаудың,
Илажын тезирек көр,—деді.
Әкесінің гәплери,
Есенге болды батқандай.
Хәр сөзінің салмағы,
Мысалы тап батпандай.
Кәпелимде баланың,
Үскини кетти куйылып,
Бет-әлпети жыйырылып,
Саргыш тартты жамалы,
Жан жеринен атқандай
Өзін ауыр сезинді.
Шүмип терең ойларға,
Жүрек-бауыры езилді.
Әкесін Есен арқалап,
Тоғай емес, тау емес,
Үйіне қайтты изінде.
Келип Есен елине,
Әкесін алып келгенин,
Кеннен хабар қылады
Гаррысы айтқан гәплерді,
Көпке мәлім етеді.
Өзінің ойын билдиріп,
Халық алдынан өтеді.
—Тыңланызлар халайық,
Усы ма бизге илайық,
Дурыслап нәзер салыңыз,
Хайуанларды алыңыз,
Жолбарыстың күшигин,
Алар болсаң өшигип,
Тириде саған бермейді,
Күшиги ушын адамды.
Шыбын шелли көрмейді.
Билдирмей урлап кетсең де,
Изиднен сени серлейді,
Жүрегінде гезнейді.
Умытпайды хеш қашан,
Қоллы болған баласын,
Өлгенинше излейді.
Бизлер болсақ адамбыз.

Соннан келип наданбыз.
Элпешлеп бизди өсирген,
Экеде кандай жазық бар,
Ойлап көрин досларым,
Усында бир кызык бар.
Хан хэмири дейгизгой,
Ол да мүмкин дұрыс шығар,
Ханды жолдан аздырган,
Ханның жонын коздырган,
Хан қасында отырған,
Эке қәлирин билмеген,
Болған шығар бузыклар.
Әкемізди өзіміз,
Сум әжелге баслаймыз.
Тоғайлыққа анарып,
Жыртқышларға таслаймыз.
Көзіміз қалай қыяды,
Нырыққа қалай сыяды.
Шимиркенбей денеміз,
Өзіміздей адамды.
Жанған оттың ишине,
Неге таслап келеміз.
Әкенди өзің өлтирсен
Қалай қарар баланыз
Суўисады, әлбетте.
Баланыз бенен араныз,
Дыққат қойып бул сөздин,
Мәнісине қараңыз,
Ойламаң әкем кетти деп,
Бизлер аман қаламыз.

Өтип турса күн усылай,
Әкеміздің изинен,
Хәмме қалмай барамыз.
Я талас жоқ, тартыс жоқ,
Я қарсылап атыс жоқ.
Өзімізден өзіміз,
Не ушын барып өлеміз,
Өлгіміз келсе өзіміз,
Дүньяға неге келеміз.—
Деп сөзлерин айтты да,
Есен халыққа қарады.
—Бул айтқанға өзлерин,
Не дейсиз.—деп сорады.
Хәмме бирден шуўласып,
Сөз сөйлеўге таласып,
Шәуқилдесип жүреги,
Айтты былай тилегин:
—Мақуллаймыз сөзинди,
Қуўатлаймыз өзинди.
Ойлар еди усыны.
Жүрегимиз бизин де.
Ғаррылар узақ жасаса,
Болар еди жарасық.

Хәр бир үйдиң өзине.
Болмай ма көп қарасық.
Есен айтты халыққа.
—Тайда таяқ, қалмастан,
Хан алдына барамыз.
Халқымыздың тилегин,
Оған мәлим қыламыз.
Ғаррылардың жанларын,
Сорап алып қаламыз.
Берегойса тилекти,
Хан менен үлпет боламыз.
Қарсыласса биз бенен,
Аямай қарсы турамыз.
Курал алып қолларға,
Бир шетинен қырамыз.
Басым келсе хан тәрәп,
Колларынла қалармыз.
Бахыт ушын өлди деп,
Жақсы атақ алармыз.
Өзимиз барып өлгеннен,
Сауашта жүрип өлгенин,
Мың мәртебе артықты.
Есен айтқан бул гәңлер,
Халықты өзине тартыпты,
Изінде сансыз ләшкери,
Есен ханға барыпты.
Қолайсыз көрип түрлерин.
Хан албырап қалыпты.
Сонда да сыр билдирмей,
Жақсылап қарсы алыпты.
Изине ертип бес жигит,
Есен ханға кирипти.
Кирип сәлем берипти.
Хәмде халықтың тилегин,
Ханға айтып көрипти.
Хан да буны тыңлапты.
Сөз мәнисин аңлапты.
Мыйық тартып күлипти.
Тилегин халықтың берипти.
Бул ҳаққында айта алмай,
Хәмиринен қайта алмай.
Хан да ойланып жүр екен.
Ойланғанның мәнисин,
Оның да өз әкесин,
Сексен жасқа келипти.
Есен ханға айтқан тағи:
—Ғарры деген ақыл кәни,
Оның ақылын алыу керек.
Пайдаланып қалыу керек.

Жумсау керек хұрмет пенен,
Едимизде болмас ғарры.
Бир-бир бағдан дөретпеген.
Қарамаи хәм ексе шынар.
Ауылларға саулат болар.
Жаслар оннан үлги адар.
Еткен иси аталардын.
Мийрас болып бизге қалар.
Дурыслыққа хан не десин,
Есеннің айтқан кеңесин:
—Буның дурыс, улым,—деди.—
Неге айтпадын, бурын—деди.—
Ақылыңа турдым,—деди.
Бир үәзирди шақырды да,
—Кәне, хатқа салың—деди,
Ғаррылардың дизимин тез,
Бүгин-ертең алың—деди.
Ғаррыларды тирилей.
Тоғайға таслау қойылсын,—деди.
Бүгиннен басып бул дәстүр.
Биротала жойылсын.—деди.
Ғаррылар жақсы ис етсин,
Терек тиксин, бағ көгертсин.
Буйрық етип жазын,—деди.
Бул буйрықты, жәрия етип,
Пүткил елге мәлимдеди.
Есенге өз қолы менен
Зер жағалы сарпай жапты.
Хұрмет, иззет жолы менен.
Кеули толып алғыс айтты.
Ғаррылардың жанын қорғап,
Есен палуан елге қайтты.
Бул ханлықтың қол астында.
Бағ болмаған жер қалмады.
Ел болды жүзим, алмалы.
Халық арасы тоқшылық,
Абаданлық орнады.
Ғаррылардың басында,
Қорқыу деген болмады.
Есеннің уллы исине,
Ханға көрсеткен күшине.
Ақ пәтиясын бермеген,
Есеннің атын билмеген,
Бир де ғарры қалмады.
Қарағанда хабарларға,
Ен әйjemги заманларда,
Тау артында, тоғайларда,
Балаларының аркасында,
Көп ғаррылар барған дейди,

Зая болып жыртқышларға,
Тирилей жем болған дейди,
„Әкене бұрын не қылсан,
Алдына келер“ деген сөз,
Сол жыллардан қалған дейди.

* * *

Хүрметлесен әкенли,
Максетиңе жетерсең.
Ертен сенін өзіңе де,
Перзенттен соны күтерсең.
Әкеңе құрмет ете бил,
Шықпасын хеш есиннен,
Балаң үлгі алар ол,
Сениң барлық исиннен.

* *

Кеудинде жоқ хеш әрманы,
Бизин Совет елинде,
Ғаррылық дәуран бір дәуран.
Хәмме оны құрметлер,
Атажан қа, атажан!
Үйинизде ғаррылар,
Ақылгөй, устаз, ветеран.
Елимизде ғаррының,
Гүл жайнаған өмири.
Жарқырар мәртлік белгисі,
Орденге толы өңири.

ШЫБЫН ҚАЛАЙ ПИЛ БОЛДЫ

I

Өзи он бір жасында,
Жүдә актив класында,
Билмейтуғын сабағы жоқ,
Таң қаласаң ықласына.

Ислемейди орынсыз ис,
Таярлықсыз келмейди хеш,
Китапты да көп оқыйды,
Сабағының бәринен бес.

Мақтаныуды билмейди ол,
Билмегенге күлмейди ол,
Жәрдем берер досларына,
Ең бір жақсы қасиеті сол.

1. И. Франкның усы аттағы гүрриңи жотивинде.

Бийтәртипке ермейди екен,
Көше гезип жүрмейди екен.
Рухсатысыз үй-ишиниң,
Киноға да кирмейди екен.

Оқыўшылар Мараттын,
Бул ислерин жаратты.
„Болайық хәмме сондай“—деп,
Классқа уран таратты.

Кешигип қалыў сабақтан,
Оның ушын қылмыс жатқан,
Марат соған үйренген,
Ең биринши келген ўақтан.

Муғаллим де сер салып жүр,
Ишинен биліп танып жүр,
Сөз келген жерде Маратты,
Үлгі етип алып жүр.

Мектепте мәжилис болады,
Әлбетте ол мақталады.
Класстағы дослары да,
Марат пенен мақтанады.

Өрнек болып айтылғаны,
Қуўандырар ата-ананы,
Шәкиртинен ләззетленер,
Мектептеги устазлары.

Хәм үйинде, хәм мектепте,
Үлгі болды Марат көпке,
Оқыў даўам ете берди,
Хәпте артынан өтип хәпте.

II

Соң-соң Марат хәр ўақта,
Кешигип келди сабаққа,
Бұрынғыдай ықласы жоқ,
Қарай берер жан-жаққа.

Балалар хәм муғаллим,
Бул хәққинда ойлы дым,
„Өзгерипти бала“ деп,
Олардың иши етти гым.

Айтпады бирак өзине,
Салмады адам изине,
„Билетуғын балагой,
Ойланар“ деп өзи де.

Басланды жаман әдети,
Қалыұды кем-кем үлетти,
Бир-еки күн қатарына,
Сабағына келмей кетти.

Хәмменин ашыды жаны,
—Ғау, балалар, Марат қәне?
Келмесе егер ертең де,—
Дести:—Излеу керек оны.

Ертеңше қарайық,—деди,—
Хабарын алайық,—деди,—
Бир себеби бар шығар,
Анықлап сораық,—деди.

Сабақтан қалып жүргенин,
Мектепке бармай келгенин,
Мамасы да билмес еди,
Баланың кимге ергенин.

Азанда турып орнынан,
Әлетинше бұрыннан,
Асығыс ишип шайын да,
Кетип жүрди алып нан.

Үйир болып бир балаға,
Барып жүрди қалаға,
Ойнап-ойнап қайтады,
Түс болды ау деген шамада
„Оқыұдан келдим“ дейди де.
Ауқатларын жейди де,
Және ойнап кетеди.
Ойыма алмай үйді де.

Марат бир күн ойланды,
Ауырды, басы айланды,
„Муғаллимге не деймен—?“
Усыған жүдә қыйналды.

Бундайды сирә билмеген,
Еситпеген, көрмеген,
Айтыу түүе өтирик,
Қасынан да жүрмеген.

Марат енди қашпай жақ,
Өтириктен қайтпай жақ,
Усы рет қутылса,
Қайтып өтирик айтпай жақ.

„Ауырды, дейин мамамды,
Көрейин сөйтип шамамды.
Кетпедим таслап мен—дейин,
Ауырып атқан адамды.“

Өз ойын өзи мақул деп,
„Дурыс табылған ақыл“ деп,
Азанда келди классқа,
Қалғанына тауып себен.

Муғаллим көрип Маратты,
Дыққатты оған қаратты,
—Аманлық па, не ушын,
Қалдырдың көп сабақты?!

—Ауырып қалды мамам,—деди,—
Науқасы дым жаман,—деди,—
Оқыуына бармай ақ қой,
Қайырқом бол маған,—деди.

Не қыларымды биле алмадым,
Өзим бунда келе алмадым,
Жиберейин айтып десем,
Балаларды көре алмадым.

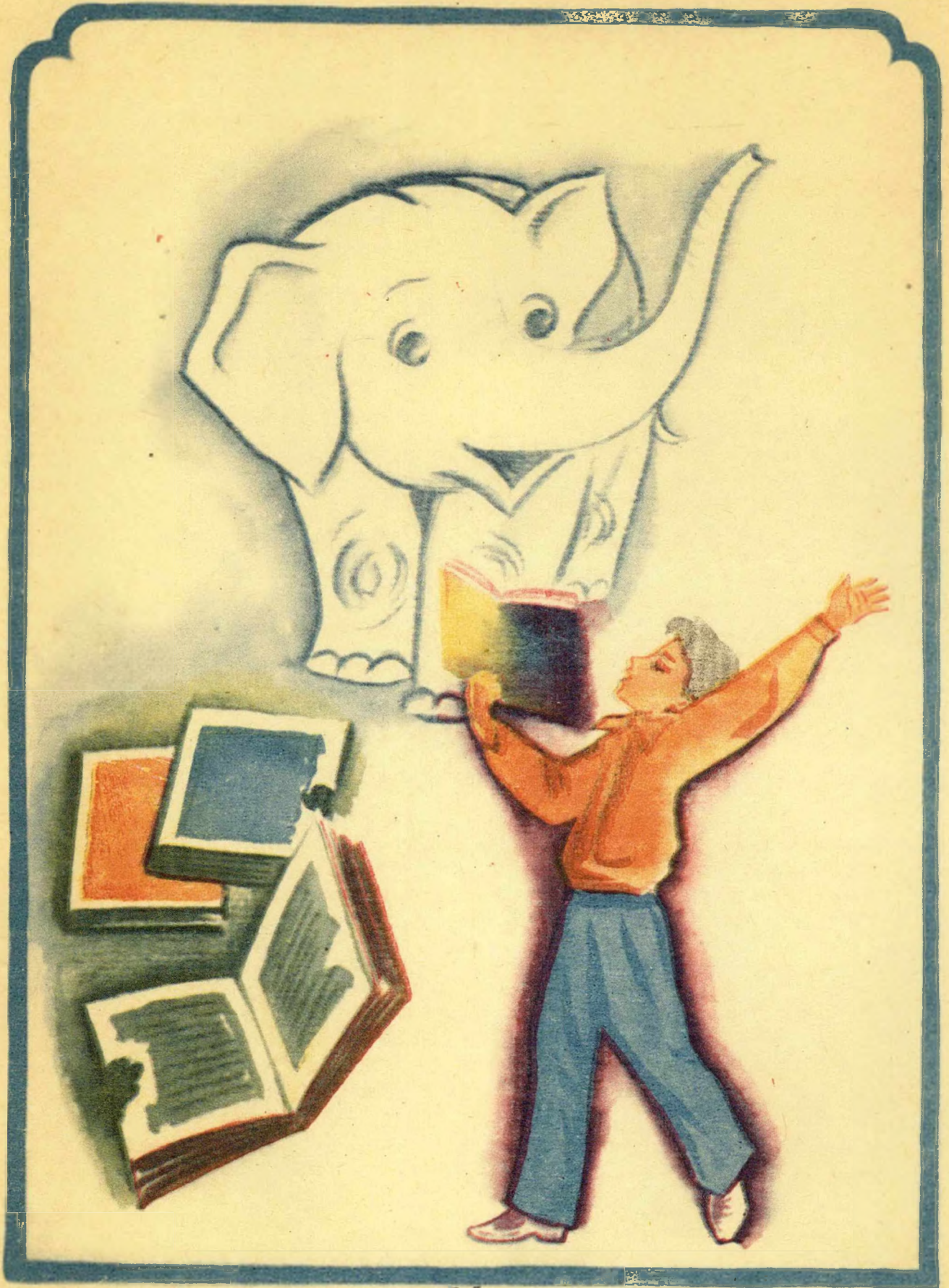
Муғаллим сорап Мараттан,
—Мамаң қалай хәзир,—деди,
Марат айтты:—Текте жатқан,
Болмай атыр хәзи,—деди.

—Онда, Марат, үйиңе қайт,
Мамаң меннен сәлем айт,
Ғамхорлық ет, бол қасында,
Жәрдем керек усындай найыт.

Муғаллимге алғыс айтты,
Сөйтип Марат үйге қайтты,
Ауырыу жоқ үйде жатқан,
Қыздырылды ойын қатты.

III

Қызларға айтты муғаллим,
Қыйын болар ауырса ким,

Жәрдем берің Маратқа,
Нәубетлесің бір күн-бір күн.

Беринизлер суўын тасып,
Керек болса аўқат асып,
Марат ушын қыйын болған,
Қараң кеткен түри қашып.

Муғаллимнің сөзи менен
Тез Мараттың изи менен,
„Көремиз“ деп мамасың,
Өзлеринің көзи менен.

Бир-еки бала, қыз келди,
Маратқа олар дус келди.
—Жәрдем ушын келдик—деди—
Муғаллим бизди жиберди.

—Тәўир ме— деди,—мамаңыз?
Айтсаң ўақыт табамыз,
Жумыс болса ислеимиз,
Келгенинше шамамыз.

—Рахмет, хәлек болманлар,
Үйге хәзир барманлар,
Жаңа ғана жатып еди,
Тынышын енди алманлар.—

Деди Марат өтিনিң,
Және бир өтирик өтирип,
Мынадай деп айтты олар:—
—Тәўир ақ ўақ турып-турып.—

Муғаллим де келмекши еди,
Өзи келип көрмекши еди.
Бир жумысы шығып қалды,
Бизлер менен жүрмекши еди.

Жатса-жатсын мамасы,
Уйықлағанғой шамасы,
Кетти олар келемиз—деп,
Ертең және хәммеси.

IV

—Меники бул болды аў айып,—
Деди Марат муңайып,
Аўырмаған мамасы,
Баратыр өтирик улғайып.

Бир жақларға жол жүрип,
Кетип еди қыдырып,
„Оқыўдан балам қалма“ деп,
Айтып еди ол турып.

Мектептен рухсат алғанын,
Сабағынан қалғанын,
Мамасы сирә билмейди,
Сөзлеринің жалғанын.

—Келип қалса муғаллим,
Қалай болар бул халым,—
Деди—Марат ойланып,
Қыйын болды аў маған дым.

Буның алдын алайын,
Мектебиме барайын,
Муғаллим үйге келместей,
Бир иләжын табайын.

Класына барады,
Ортаға хәмме алады,
Мамасының аўхалын,
Муғаллим оннан сорады.

—Өзгерис жоқ еле де,
Ыссылық бар денеде,
Айтты Марат:—хәзирше,
Келе алмайды келеге.

—Марат, сен онда қайт—деди,—
Ғамхорлықты молайт—деди,—
Кеште мен де бараман,
Мамаңа соны айт—деди.

—Мамам хәзир үйде жоқ,
Алып кетти доктор кеп,
Емлениди сол жерде,
Үйде мениң өзим тек.

Маратқа айтты—балам,—деп,—
Қапа бола бер ме көп,
Докторға барса жақсы екен,
Тәўир болып кетер—деп,—

Бола бер Марат үйиңде,
Дурыслап кара үйиңе,
Мамаң усылай жатқанда,
Қонама сабақ мийиңе.

Докторға барып қайтарман,
Мамаңа бәрін айтарман,
Болмас өзім көрмесем
Достым еді кәдирдан.

Марат қайтты кейніне.
Түсіп кетті ийни де.
„Тийемен“ деп қорықты,
Муғаллимнің зейніне.

—Билип қалса егер мамам,
Не айтаман енді оған.
Деди—Марат қыйналып,
Болды бұның кейні жаман.

V

Марат үйге барыпты.
Мамасы келип калыпты.
Оқыўға бармай жүргенін,
Қашшан-ақ билип алыпты.

Күйіп-писип жаныпты.
Қатты ашыұланыпты.
Отыр екен баламнан,
Билейін деп анықты.

Көре сала баласын,
Айтты гәптиң расын,
—Хабар қылды көргенлер,
Сабақтан неге қаласан?

Марат айтты:—тыңла, мама.
Мен мектептен келдим жана.
Ауырып атыр муғаллим,
Қалғанымыз сонсын гана.

Баллар менен барып жүрміз,
Күнде хабар алып жүрміз,
Хәркимлердің бийқар айтқан.
Сөзлерине исенбең сиз.

—Жүдә жаксы қыз еди,
Бир үйде жалғыз өзі еди,—
Маратқа айтты мамасы,—
Ең татыў досты—биз еди.

Мениң менен жас еди,
Жаслайымыздан дос едик,—

Қыйналды оған елжиреп,
Кеўили жүдә бос еди.—

Айтыўын керек ондайды,
Бармасам оған болмайды,
Таярлайын бир нәрсе,
Бүгіннен күн жоқ қолайы.

Айланысып аўқатқа,
—Апарыс,—деди Маратқа,—
Не қыларын билмей бала,
Лал болып турды бул ўақта.

Ойлап-ойлап көреді,
Ой түбине жетпейді,
Не болса да көреді,
Өтирик енді кетпейді.

—Ауырмаған адамды
Ауырды деп неге айттым?
Қатал дедім анамды,
Өтирикти молайттым.

Досларымды алладым,
Анам қатты жатыр деп,
Айтқанларын қылмадым,
Демін алып атыр деп.

Киргизбедим мен үйге,
Ашыламасын сырым деп,
Себеби, мамам жоқ еди,
Жибердим соң бир келиң деп.

Муғаллим де алданды,
Мамам жатыр дегенге,
Жәрдемді дәрхал қолға алды,
Қыйналып бетер меннен де.

Бараман депти Мараттың,
Көриў ушын мамасын,
Билдим де оның шамасын
Сол ўақта мектепке шаптым.

Үйге ол келмесін дедім,
Сырымды билмесін дедім,
Докторда деп айттым мен,
Сөйттім де үйге қайттым.

Барса ол соннан докторға,
Барған менен мамам бар ма.

Излеп-излеп таппаган сон,
Кайтып келеди бунда.

Бәринен де кыйын маған,
Келгенде не деймен оган,
Өтирикти ойын десем,
Екенғой бир ақырзаман.

Мамамды және алдаппан,
Устазды аұыртып ядтан,
Жок жердеги өтирик,
Тап болды маған қаяқтан.

Изинде маскара болдым.
Класска әшкара болдым:
Муғаллим, маман алдында,
Мен бир жүзи қара болдым...

Қараса Марат узақтан,
Қәдем таслап доктор жақтан,
Муғаллимди көреді,
Үйге қарай қиятқан.

Өзин шетке алады.
Марат тасаланады.
Муғаллим ишке киргенсон,
Аұызда барып турады.

Ушырасты еки дос,
Қушақласты еки дос,
Узақ ұақыт сөйлесип,
Маұқын басты еки дос.

Муғаллим сонда достынан,
Аұырғанын сорады:
—Тәұир болып кеттиң бе
Доктор қалай қарады?

—Түсинбедим, достым мен,
Аұырмадым мен-деди.
Оны айтқан ким саған,
Қайдан билдиң сен—деди,

Муғаллим басын шайқады,
Сөздиң қамын байқады,
Еситсе де Мараттан,
Муғаллим оны айтпады.

Муғаллимнен соралы,
Мараттың да мамасы,

—Өзин тәуір болдың ба,
Аўырғансаң шамасы.

Әйтеуір турып кеттиң бе?
Еситип едим жатты деп,
Наўқаслығы өзине,
Әдеуір ғана батты деп.

Муғаллим бирден карады,
—Хеш бир ем де алмадым,
Ким айтты,—деп сорады,—
Докторға да бармадым.

Мараттың сонда мамасы
Муғаллимге не десин,
Ишинен сезип отырды,
Баласының кәтесин.

Муғаллими Маратты,
„Ишке берман келсин“ деди.
Жалған сөздің изиниң
Не екенин билсин деди.

Марат ишке кирип келди,
Хешкимге де карамады
Жерге төмен үңилди,
Хеш нәрсе де сорамады.

Муғаллим де, мамасы да;
—Енди, Марат анла—деди.—
Бүгіннен баслап сабақтан,
Бир минут та қалма—деди.

Буннан басқа сөз айтыў,
Енди оған артық еди,
Усынын өзи ақ Мараттың
Жанына дым батып еди.

Кешириндер анажанлар,—
Деди:—бәри өзимнен.
Айтылған барлық ғаўасат,
Болды менин сөзимнен.

Жалғыз аўыз жалғанның,
Зил боларың билмедим,
Кишкене бир шыбынның,
Пил боларың билмедим.

* *
:

Халқымыз хеш ўақ унатпас,
Болғанларды жалғаншы,
Дурыслық ушын кетсин бас,
Жалғаншы болып қалғаншы!

МАЗМУНЫ

Қосықлар

Хош-хош бақшам, хош бақшам	4
Айтып кетті Үмітхан	4
Енді мен де айтамап	4
Анам нышьяқ әкелди	6
Кемшір анам қаит көрсе	6
Мен атамдай болажақпап	6
Топқа өкпелеу	7
Гүлші кыз	8
Нап	8
Шәмшет деген бала бар	8
Баслары теріс қарасқан	8
Бірін-бірі қыймайды	8
Көп ойланып қалады	9
Кемшір, гарры хәм ақлықлар	9
Мектепте байрам	9
Октябрытлар кимлер олар?	10
Ядында тут жан балам	10
Тазалық болып сайландым	12
Қууаттың қос тереги	12
Ыргалар таллар, ыргалар	13
Сағынамыз қысты да	13
Бәхәр келсе	16
Сүйеміз сулыұ жазды биз	16
Гүз қәдирі бір басқа	16
„Әлшбе“ менеп хошласыу	19
Соңғы қоңырау салтанатынан	22
Жаксы досты ізлеймен	25

Жумбақлар хәм жаңылтпаңлар

Жумбақлар	27
Жаңылтпаңлар	30

Ертек поэмалар

Бахыт қусы	32
Гаррылар елдин саулаты	40
Шыбын қалай ния болды	44

На каракалпакском языке

Сагидулла Аббазов

Праздник в школе

стихи и поэмы

**Для детей дошкольного и младшего
школьного возраста**

Издательство „Каракалпакстан“

Нукус — 1987

Редакторы *К. Ерназаров*
Художники *К. Нажимов*
Худ. редакторы *К. Рейпазаров*
Тех. редакторы *Е. Ерекеев*
Корректоры *Т. Махсудова*

ИБ 2462

Териўге берилген ўақты 20.05.1987-ж. Басыўға
рухсат етилген ўақты 10.09.1987 ж. Қағаз
Форматы 60x90/8 офсетлик қағаз №2 офсет усы-
лында басылды. Гарнитура литературная. Көлеми
6,5 баспа табақ. есап баспа т. 6,25. Заказы 369
Тиражи 7000. Баҳасы 45.т.

„Каракалпакстан“ баспасы. 742000. Нөкис қаласы,
К. Маркс көшеси, 9

ҚКАССР Баспа, полиграфия хәм китап саў-
дасы ислери бойынша мәмлекетлик Комитети-
ниц „Правда“ газетасының 50 жыллығы атындағы
Нөкис полиграфкомбинаты.
742000. Нөкис қаласы, К. Маркс көшеси, 9